

ประวัติวัดยานนาวา

ชั้นและเขตที่ตั้งวัด

วัดยานนาวา เป็น พระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดสามัญ ตั้งอยู่ที่ ๑๑๑๕ ตำบลบ้านทวาย อำเภอบ้านทวาย¹ ซึ่งปัจจุบันเป็นเลขที่ ๔๐ ถนนเจริญกรุง แขวงยานนาวา เขตสาทร กรุงเทพมหานคร ได้รับการขึ้นทะเบียนประกาศเป็นโบราณสถานตามประกาศราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๐๐ ตอนที่ ๓๖ วันที่ ๑๕ มีนาคม พ.ศ.๒๕๒๖²

อาณาเขตของวัดด้านทิศเหนือติดกับที่ดินพระคลังข้างที่ ทิศใต้ติดกับอยู่เรือบางกอกตึก ทิศตะวันออกติดกับถนนเจริญกรุง ทิศตะวันตกติดกับแม่น้ำเจ้าพระยา มีเนื้อที่ที่ดินตามโฉนดที่ดินเลขที่ ๓๐๐๐ และที่ ๓๐๐๗ ตำบลบ้านทวาย อำเภอบ้านทวาย (บางรัก) จังหวัดพระนคร³ เป็นเนื้อที่ ๒๒ ไร่ - งาน ๒๔ ตารางวา (๘๘๒๔ ตารางวา) แต่เมื่อหักเนื้อที่สิ่งก่อสร้างซึ่งจัดเป็นเขตจัดประโยชน์ออกไปแล้ว คงเหลืออาณาเขตที่ดิน เพื่อใช้สอยเป็นเขตพุทธาวาสและสังฆาวาส อยู่เพียง ๑๑ ไร่ ๑ งาน ๘๑ เศษ ๘ ส่วน ๑๐ ตารางวา เท่านั้น

ประวัติโดยสังเขป

วัดยานนาวา ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาด้านตะวันออก บริเวณด้านใต้บ้านอยู่⁴ อันเป็นแหล่งต่ออยู่สำเภาและซ่อมแซมเรือสำเภาเมืองบางกอก เดิมมีนามว่า **“วัดคอกควาย”** สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นในสมัยอยุธยาตอนกลาง ราวๆสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช แต่ไม่ปรากฏนามผู้สร้างในสมัยกรุงธนบุรี (ประมาณ พ.ศ.๒๓๑๔) พระบาทสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานนามวัดใหม่ว่า **“วัดคอกกระบือ”** และทรงสถาปนาเป็นพระอารามหลวงเพื่อเป็นที่สถิตของพระราชาคณะ⁵

เมื่อปี พ.ศ.๒๓๒๕ อันเป็นปีที่ ๑ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก พร้อมๆกับการสร้างกรุงเทพมหานคร พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ ๑ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานวิสุงคามสีมา⁶ พร้อมกับทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระอุโบสถขึ้นใหม่⁷ มีขนาดเล็ก แทนพระอุโบสถเดิมที่ชำรุดตั้งแต่คราวกรุงศรีอยุธยาแตก และเมืองบางกอกถูกพม่ายึด ได้รับความเสียหายมาก โดยพระอุโบสถที่สร้างขึ้นใหม่นี้ หันหน้าไปทางแม่น้ำเจ้าพระยา

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ ๑⁸ และพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ ๒⁹ ทรงพระกรุณาเสด็จพระราชทานผ้าพระกฐินที่วัดนี้ โดยกระบวนพยุหยาตราทางชลมารค เป็นระยะทางประมาณ ๑๒๖ เส้น ตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๓๓๐-๒๓๕๓ เป็นประจำทุกปี

ต่อมา ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างหมู่กุฏิสงฆ์ และให้ปฏิสังขรณ์พระอารามส่วนที่ทรุดโทรม กับทรงมีพระราชดำริว่า

พระอุโบสถเดิมมีขนาดเล็ก จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้บูรณปฏิสังขรณ์และขยายพระอุโบสถ ให้มีขนาดใหญ่ ขึ้น¹⁰

ในแผ่นดินรัชกาลที่ ๓ เมื่อวันที่ ๒๕ มกราคม พ.ศ. ๒๓๗๔ นั้น พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ บริจาคพระราชทรัพย์ ๑,๐๐๐ ชั่ง ทำลัทธิศกมหาทาน และทรงตั้งฉลากพระราชทานพระราชโอรสพระราชธิดา และของต่างๆ ถวายเป็นพุทธบูชา¹¹ ในคราวนั้น ครั้งหนึ่ง

หนึ่งในปี พ.ศ. ๒๓๘๗ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ ทรงมีพระราชประสงค์จะสร้างพระสถูปเจดีย์ไว้ที่ **วัดคอกกระบือ** เพื่อเป็นอนุสรณ์ในการที่พระองค์ทรงใช้เรือสำเภานลินค้าไปทำมาค้าขายถึงเมืองจีนและประเทศต่างๆ โดยทรงมีพระราชดำริว่า ต่อไปภายหน้า รูปลักษณะเรือสำเภาก็จะเปลี่ยนไป คนรุ่นหลังอาจจะจำรูปลักษณะสำเภากันที่พระองค์ทรงใช้เป็นพาหนะไม่ได้ เพื่อให้ คนรุ่นหลังได้เห็นและจำรูปแบบเรือสำเภากันที่พระองค์ทรงใช้เป็นพาหนะได้ กับทรงรำลึกถึงพระธรรมในเวสสันดรชาดกด้วยจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระสถูปเจดีย์เป็นแบบอย่างใหม่ขึ้น เป็นสำเภากันมีพระเจดีย์ ๒ องค์อยู่บนเรือ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ทรงสร้างพระสถูปเจดีย์มีฐานเป็นเรือสำเภากัน พร้อมกับทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานนาม **วัดคอกกระบือ** ว่า **“วัดญาณนาวาราม”**¹² ตามพระสำเภาพระเจดีย์ที่ทรงสร้างถวายไว้ ซึ่งแปลว่า “ญาณอันเป็นพาหนะดุจดั่งสำเภาข้ามโอฆะสงสาร” ซึ่งสืบเนื่องมาจากมหาชาติคำหลวงเรื่องพระเวสสันดรชาดก ตอนพระเวสสันดร ทรงตรัสเรียกกัณหาและชาลี ให้อุทิศตนร่วมกับพระบิดาสร้างมหาจุฬาลอันเป็นเสมือนสำเภาใหญ่พามนุษยชาติข้ามโอฆะสงสารไปสู่พระนิพพาน กับทั้งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างรูปหล่อสำริดพระเวสสันดรกัณหาและชาลีไว้บน **พระสำเภาพระเจดีย์** นี้ด้วย

สำหรับชื่อ **“วัดญาณนาวาราม”** นี้ต่อมาได้เลื่อนมาเป็น **“วัดยานนาวา”** ที่มีความหมายใกล้เคียงกับชื่อเดิม คือ **“วัดอันมีพาหนะดุจดั่งสำเภาในการที่จะนำพาเวไนยสัตว์ให้ข้ามพ้นโอฆะสงสาร”**

ต่อมารูป **พระสำเภาพระเจดีย์** วัดยานนาวา นี้ ได้กลายเป็นต้นแบบในการสร้าง **พระสำเภากระจัดใหญ่** ในงานพระราชพิธีเทศน์มหาชาติ ในรัชกาลที่ ๔ และรัชกาลที่ ๕ ที่จัดขึ้นที่หน้าพระที่นั่งสุทไธสวรรย์ มาแต่บัดนั้น คือราว พ.ศ. ๒๔๐๙ ในคราวที่ สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ (พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕) ทรงถวายกัณฑ์เทศน์มหาชาติ กัณฑ์สักกบรรพ เมื่อวันที่ ๒๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๐๙ และในปี พ.ศ. ๒๔๓๔ ในคราวที่ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ สยามมกุฎราชกุมาร ทรงถวายกัณฑ์เทศน์มหาชาติ กัณฑ์สักกบรรพ เมื่อวันที่ ๑๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๓๔¹³ เช่นกัน

นอกจากนั้น **พระเจดีย์** ทั้ง ๒ องค์ ที่อยู่บน **พระสำเภา** วัดยานนาวานั้น ยังเป็น **รูปแบบสถาปัตยกรรม “แบบชนบทประเพณี”** พระเจดีย์ แบบย่อมุมไม้สิบหก และ แบบย่อมุมไม้ยี่สิบ ที่

สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๓ ตอนต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ที่มีความงามและเป็นเอกลักษณ์ยิ่ง¹⁴ ยากที่จะหา **พระเจดีย์** แบบนี้ในปัจจุบันให้อุทิศศึกษาดูเป็นแบบอย่างได้

โดยปรกติ การสร้างสถูปเจดีย์นั้น ผู้สร้างมักจะสร้างเพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า หรือเป็นอุทิศสถานเจดีย์ เป็นพุทธรูปบูชา หรือเพื่อเป็นที่บรรจุอัฐิของบุคคลที่ตนเคารพรัก เพื่อเป็นอนุสรณ์

แต่ **พระเจดีย์** ๒ องค์ ที่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างไว้บน **พระลำเภา** วัดยานนาวา นี้ ไม่มีหลักฐานหรือร่องรอยใดๆว่าได้บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ หรือบรรจุอัฐิของใครไว้

ด้วยเหตุนี้ จึงมีหลายท่าน สันนิษฐานว่า ที่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระเจดีย์องค์ใหญ่น้อย เพียง ๒ องค์ ไว้ในพระลำเภา คงจะทรงตั้งพระราชหฤทัยอุทิศพระราชกุศลแก่พระเจ้าลูกเธอพระองค์เจ้าลักขณา (ซึ่งเป็นพระบิดาของพระองค์เจ้าโสมนัสวัฒนาวดี พระอัครชายาในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว) ที่สิ้นพระชนม์ไปแล้ว และเพื่อจะทรงแผ่พระราชกุศลแก่พระเจ้าลูกเธอกรมหมื่นอัปสรสุดาเทพ ให้หายพระประชวร

นอกจาก **พระอุโบสถ** และ **พระลำเภาพระเจดีย์** ที่ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างถวายไว้ที่วัดยานนาวาแล้ว ยังมี **พระวิหารเก๋งจีน** ซึ่งตั้งอยู่ทางท้าย **พระลำเภาพระเจดีย์** และ **พระแท่นที่ประทับ** ของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวด้วย

ซึ่ง **พระวิหารเก๋งจีน** นั้น สันนิษฐานว่า ทรงสร้างไว้เพื่อจะใช้เป็นที่ประทับทรงพักพระอิริยาบถ และเพื่อให้ใช้เป็นที่พักพิงบุญกุศลของพุทธศาสนิกชนทั่วไปด้วย

ส่วน **พระแท่นที่ประทับ** ของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น สันนิษฐานว่า ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างไว้ เช่นเดียวกับพระแท่นที่ประทับที่ **วัดโปรดเกศเชษฐาราม** และพระแท่นที่ประทับใต้ต้นพิบูล **วัดราชโอรสาราม** เพื่อทรงใช้เป็นที่พักพิงพระอิริยาบถ ชั่วคราว ก่อนที่จะเสด็จพระราชดำเนินเข้าสู่พระอุโบสถ

ซึ่งศิลปะการก่อสร้างในรัชกาลที่ ๓ แบบนี้ คงมีเหลือไว้ให้เห็นในปัจจุบันน้อยมาก

ต่อมาในรัชสมัยรัชกาลที่ ๔ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาเสด็จพระราชทานผ้าพระกฐิน ที่วัดยานนาวา ทางชลมารค เมื่อวันที่ ๑๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๓๙๕ (จ.ศ. ๑๒๑๔)¹⁵ และในวโรกาสนั้นทรงมีพระราชดำริว่า “การคมนาคมบริเวณนี้ ยังไม่สะดวก” จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างสะพานข้ามคลองวัดยานนาวา¹⁶ ขึ้นที่บริเวณหน้าวัด พร้อมกับสร้างถนนเจริญกรุง

ต่อมาเมื่อได้มีการรื้อสะพาน “เฉลิมพันธ์ ๕๓ (จปร)” ที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นที่หน้าวัดไตรมิตรวิทยารามออกแล้ว จึงได้นำมาติดตั้งเป็นสะพานข้ามคลองสาทร และรื้อแบ่งสะพานที่เป็นลายลูกกรงเหล็ก มาสร้างที่สะพานข้ามคลองวัดยานนาวา แทนของเดิมที่ชำรุดด้วย¹⁷

อนึ่ง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ ขุดคลองวัดยานนาวา¹⁸ ขยายให้กว้างและลึกเข้าไปถึงบริเวณวัดบรมสถล (วัดดอน) และวัดปรก (วัดพม่า) บริเวณทุ่งคอกคายนเดิมด้วย ทั้งนี้ เพื่อให้ประชาชนใช้เป็นเส้นทางสัญจรได้สะดวกยิ่งขึ้น

พร้อมกันนี้ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งสถานีตำรวจ (โรงพักพลตระเวน) ขึ้นที่เยื้อง หน้าวัดยานนาวา ริมนถนนเจริญกรุง เป็นโรงพักโรงที่ ๑๙ เรียกว่า **โรงพักบ้านหวาย** และ **โรงพัก กองตระเวนแม่น้ำ** เป็นโรงพักที่ ๕๑¹⁹ ขึ้นที่วัดยานนาวา ริมนแม่น้ำเจ้าพระยา บริเวณที่ตั้งโรงเรียน ปรีดิศรัทธาในปัจจุบัน อยู่ซึ่งตั้งอยู่ตรงข้ามกับ **“โรงเรียนประถมพิเศษวัดยานนาวา”**²⁰ ที่ตั้งขึ้น เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๔๗ (ร.ศ.๑๒๒)²¹

ในช่วงปลายรัชสมัย รัชกาลที่ ๕ พระอุโบสถเดิม และเสนาสนะสงฆ์วัดยานนาวา ชำรุด เสียหายมาก ทางวัดจึงได้นำช่างพื้นบ้านทำการบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะพร้อมกับสร้างพระอุโบสถ ขึ้นใหม่ ตั้งแต่ปีพ.ศ. ๒๔๕๐-๒๔๖๗²² โดยนำชิ้นส่วนบางอย่างของพระอุโบสถเดิมที่ยังพอใช้ การได้ มาอนุรักษ์ประกอบกรก่อสร้างใหม่ สำหรับปัจจัยในการดำเนินงาน ทางวัด ได้รับการ สนับสนุนจากกลุ่มสมาคมพ่อค้าชาวจีน และผู้นำชุมชนตระกูลต่างๆ เช่นตระกูลลำซำ, หวังหลี่, พิศาลบุตร, ไกรฤกษ์, สิงหเสนี, โชติพิศุกณะ, บุญนาค และสุนตระกูล เป็นต้น ซึ่งเป็นตระกูลที่ อนุถัมภ์บำรุงวัดนี้ จนปฏิสังขรณ์เสนาสนะและสร้างพระอุโบสถใหม่แล้วเสร็จในต้นรัชสมัยรัชกาล ที่ ๖ คือในปี พ.ศ.๒๔๖๙²³ และพระอุโบสถที่สร้างขึ้นใหม่นี้ หันหน้าไป ทางถนนเจริญกรุง อัน เป็นเหตุให้พระสำเภาพระเจดีย์ ที่เดิมเคยประดิษฐานอยู่หลังพระอุโบสถ กลายมาเป็นประดิษฐาน อยู่ด้านหน้าพระอุโบสถ ดังที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน

อนึ่งในปี พ.ศ. ๒๔๖๖ ในรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ **พระสำเภาพระเจดีย์** วัดยานนาวา ได้ชำรุดทรุดโทรมมาก ทางวัดได้กราบทูลถวายรายงานเรื่องนี้ ต่อ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงชินวราลงกรณ

เนื่องจากพระสำเภาพระเจดีย์วัดยานนาวานี้ เป็นถาวรวัตถุที่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้า เจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างถวายไว้ที่พระอารามนี้ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า จึง ทรงมีพระลิขิตถวายพระพร ต่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ขอพระราชทานให้ กรม กัลปนา ดำเนินการซ่อมแซม เพื่อน้อมเกล้าฯ ถวายพระราชกุศลเฉลิมพระเกียรติ ทรงพระกรุณา โปรดพระราชทานพระบรมราชานุญาต และการซ่อมแซม **พระสำเภาพระเจดีย์** ดังกล่าวนี้ ได้แล้ว เสร็จ เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๖๗²⁴

ในการซ่อมแซมครั้งนี้ ปรากฏว่า **หัวพระสำเภาพระเจดีย์** วัดยานนาวา ซึ่ง เดิมเป็นรูป คล้ายเสี้ยววงเดือนแบบใบมีดโกนของพระในสมัยโบราณ แต่ เมื่อมีการปฏิสังขรณ์ใหม่ในภายหลัง นี้ ทำให้ลักษณะ **หัวพระสำเภาพระเจดีย์** เปลี่ยนไปคล้ายรูปมีดดาบ²⁵

ในปี พ.ศ.๒๔๗๑ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ ทรงพระกรุณา เสด็จฯพระราชทานผ้าพระกฐิน ทางชลมารค ณ พระอุโบสถวัดยานนาวา

ต่อมา ในสมัยสงครามมหาเอเชียบูรพา และสงครามโลกครั้งที่สอง ฝ่ายข้าศึกได้ทิ้งระเบิด
ในบริเวณต่างๆ ของกรุงเทพมหานครเป็นจำนวนมาก²⁶ เป็นผลให้ **พระอุโบสถ** และ **พระสำเภา**
พระเจดีย์ วัดยานนาวา ได้รับความเสียหายด้วย

นอกจากนั้น **โรงพักบ้านหวาย** และ **อุตุเรือบางกอกตึก** พร้อมร้านค้าอาคารบ้านเรือน
ของประชาชนในย่านนี้ได้ถูกระเบิดเสียหายด้วย ทางราชการจึงย้าย **โรงพักบ้านหวาย** ไปที่พัก
ชั่วคราว ที่ปลายป่าช้าสมาคมแต่จิวโกวัดปรก(วัดพม่า) แล้วจึงย้ายไปตั้งในที่ปัจจุบัน และเปลี่ยน
ชื่อเป็น **สถานีตำรวจนครบาลยานนาวา** ส่วนที่ตั้ง **โรงพักบ้านหวาย** เดิม ริมถนนเจริญกรุง เยื้อง
หน้าวัดยานนาวา ต่อมาได้เปลี่ยนมาเป็น **กองดับเพลิง**ของกรุงเทพมหานคร สำหรับ **โรงพักกอง**
ตระเวนแม่น้ำ ริมแม่น้ำเจ้าพระยาวัดยานนาวา ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งขึ้นเพื่อดูแลรักษา
ความสะอาดของแม่น้ำคูคลองในย่านนี้ก็ได้รับความเสียหายจากภัยสงครามเช่นกันจึงถูกยุบเลิกไป

หลังจาก สงครามโลกสงบลง ทางวัดและอุบาสกอุบาสิกาและพุทธศาสนิกชน ได้ร่วมกัน
บูรณปฏิสังขรณ์ **พระอุโบสถ** และ **พระสำเภาพระเจดีย์** ใหม่อีกครั้งหนึ่ง และเพื่อเป็นการอนุรักษ์
ความงามและความสำคัญ ของวัดยานนาวา เห็นว่าเป็นวัดที่มีโบราณวัตถุสำคัญ กรมศิลปากร จึง
ได้มาทำการสำรวจและได้ขึ้นทะเบียน **พระสำเภาพระเจดีย์ พระอุโบสถ พระวิหารเก๋งจีน** และ
พระแท่นที่ประทับ ร.๓ ณ วัดยานนาวา เป็น โบราณสถาน ตามราชกิจจานุเบกษา ลงวันที่ ๑๕
มีนาคม พ.ศ.๒๕๒๖

ซึ่งโบราณสถานต่างๆ ดังกล่าว มีประวัติและลักษณะสถาปัตยกรรม ปรากฏโดยสังเขป
ดังนี้ คือ

พระอุโบสถ

พระอุโบสถ หลังเดิม ที่สร้างมาแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ได้ชำรุดทรุดโทรม พระบาทสมเด็จพระ
พุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชที่๑ จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระอุโบสถใหม่ขนาด
เล็ก หันหน้าไปทางแม่น้ำเจ้าพระยา และพระราชทานวิสุงคามสีมา ให้แก่วัดนี้ ในปี พ.ศ. ๒๓๒๕

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๓๘๕ พระอุโบสถที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ทรงพระ
กรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างไว้ ได้ชำรุดทรุดโทรมลง พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่
๓ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระอุโบสถขึ้นใหม่ มีขนาดใหญ่กว่าเดิม หันหน้าไปทางแม่น้ำ
เจ้าพระยา พร้อมกับทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้บูรณปฏิสังขรณ์พระอาราม เกือบทั้งพระอาราม
เสร็จในเดือน ๙ ปีมะโรง พ.ศ.๒๓๘๗

ต่อมา ในระหว่างปี พ.ศ.๒๔๕๐-พ.ศ.๒๔๗๐ พระอุโบสถและเสนาสนะวัดยานนาวา ได้
ชำรุดทรุดโทรมลงอีก ทางวัดและชาวบ้าน จึงได้ร่วมกันซ่อมแซมเสนาสนะและสร้างพระอุโบสถขึ้น
ใหม่ โดยทำการรื้อพระเจดีย์เล็ก ๓๔ องค์รอบพระอุโบสถออก พร้อมกับรื้อกุฏิสงฆ์ข้างพระสำเภา
พระเจดีย์ และข้างพระวิหารเก๋งจีน ออกอีก ๑๓ หลัง เพื่อทำให้บริเวณพระอุโบสถกว้างขึ้น แล้ว
สร้างกำแพงแก้วรอบพระอุโบสถให้เป็นสัดส่วนด้วย ซึ่งพระอุโบสถที่สร้างขึ้นใหม่นี้ หันหน้าไปทาง

ถนนเจริญกรุง อันเป็นเหตุให้พระลำเภาพระเจดีย์ที่เคยประดิษฐานอยู่หลังพระอุโบสถ ถ ภายมาเป็นประดิษฐานที่หน้าพระอุโบสถ ดังกล่าวแล้วข้างต้น

ต่อมาในสมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒ วัดยานนาวาได้ประสบภัยจากระเบิด ทำให้พระอุโบสถและพระลำเภาพระเจดีย์ ชำรุดด้วย ทางวัดและชาวบ้านจึงได้ร่วมกันบูรณะพระอุโบสถอีกครั้งหนึ่ง

พระอุโบสถที่สร้างขึ้นใหม่ ดังที่ เห็นอยู่ในปัจจุบันนี้ เป็นฝีมือช่างชาวบ้านร่วมกันสร้าง มีลักษณะเป็นอาคารก่ออิฐถือปูน ขนาด ๕ ห้อง หลังคาลาด ๒ ชั้น ประดับด้วยช่อฟ้าใบระกา หางหงส์ ประดับกระจกสี

หน้าบัน ทำด้วยไม้แกะสลัก ลงรักปิดทอง ประดับกระจกสีเป็นรูปเทพพนม ท่ามกลางลายก้านขดรูปสัตว์ต่างๆ มีเสาพาไลย่อมุมไม้สิบสอง รองรับหลังคาชั้นลาดด้านหน้าและด้านหลังของอาคาร บัวหัวเสาเป็นปูนปั้นลงรักปิดทอง ประดับกระจกสี

กรอบซุ้มประตูหน้าต่างพระอุโบสถ ทำเป็นรูปนาค บานประตูด้านนอก ปิดทองรดน้ำเป็นรูปเสี้ยววงจันทร์นูนนึ่งยิบลิ้งห์ ด้านในประตู เป็นภาพจิตรกรรมรูปกระหนงใหญ่ ที่ใช้ในพิธีลอยพระประทีปในสมัยรัชกาลที่ ๓

บานหน้าต่างด้านนอก ปิดทองรดน้ำเป็นภาพเล่าเรื่องทศชาติ จากด้านทิศใต้ฝั่งตะวันออกไปฝั่งตะวันตก และทางด้านทิศเหนือจากฝั่งตะวันตกไปยังฝั่งตะวันออก เป็นลายภาพจิตรกรรมทศชาติ เล่าเรื่องพระเตมีย์ พระมหาชนก พระสุวรรณสาม พระเนมิราช พระมโหสถ พระภริทัต พระจันทกุมาร พระพรหมนารถ พระวิฑูร และพระเวสสันดร ตามลำดับ

ส่วนด้านในบานหน้าต่าง เป็นภาพจิตรกรรมรูปโถยาคุ ตามแบบอย่างที่ทำเลี้ยงพระในพระราชพิธีสารท เอปี่ พ.ศ. ๒๓๗๐ ส่วนรอบนอก มีฐานลูกนิมิตประดับใบเสมาเกาล้อมรอบพระอุโบสถทั้ง ๘ ทิศ²⁷

พระพุทธรูปปฏิมาประธาน และพระพุทธรูปปฏิมาในพระอุโบสถ

พระพุทธรูปปฏิมาในพระอุโบสถ เป็นพระปูนปั้น มี ๔ องค์ ดังนี้

องค์ที่ ๑ เป็นพระประธานองค์ใหญ่ ปางสมาธิ แบบรัตนโกสินทร์ หน้าตัก ๓ ศอก ๘ นิ้ว สูง ๑ วา ๑๐ นิ้ว อยู่บนฐานชุกชีสูง มีฉัตรคลุม

องค์ที่ ๒ อยู่ด้านขวา เป็นพระปางมารวิชัย หน้าตัก ๑ ศอก ๙ นิ้ว สูง ๑ ศอก ๑๕ นิ้ว

องค์ที่ ๓ อยู่ด้านซ้าย เป็นพระปางมารวิชัย หน้าตัก ๑ ศอก ๑๑ นิ้ว สูง ๑ ศอก ๑๖ นิ้ว

องค์ที่ ๔ เป็นพระปางสมาธิ ขนาดย่อม หน้าตัก ๒ ศอก ๑๐ นิ้ว สูง ๓ ศอก ๑๐ นิ้ว ²⁸

พระวิหารเก๋งจีน

เป็นอาคารสถาปัตยกรรมแบบจีน สร้างขึ้นในรัชกาลที่ ๓ ตั้งอยู่บริเวณด้านท้ายของลำเภาจีนยานนาวา ภายในเก๋งจีนเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปปฏิมาศักดิ์สิทธิ์

ต่อมา ในปี พ.ศ. ๒๕๒๖ เก๋งจีนได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานของกรมศิลปากร

พระแท่นที่ประทับของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระแท่นที่ประทับนี้ ส่วนใหญ่เป็นงานก่ออิฐถือปูน พื้นสำหรับนั่งมักมีการกรุด้วยแผ่นหินอ่อน และมักจะตั้งอยู่บริเวณลานโบสถ์หรือวิหาร หรือไม่ก็ตามริมทางเดินที่จะนำออกไปสู่ประตูด้านหน้า²⁹

สำหรับพระแท่นที่ประทับ ของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่วัดยานนาวานี้ เดิมสร้างอยู่ใกล้ต้นไม้ใหญ่ ต่อมาต้นไม้นั้นได้หักโค่นไป แผ่นหินที่นั่งที่กรุไว้แต่เดิมแตกทำลายเสียหายหมดแล้ว ปัจจุบันจึงมีการสร้างฐานหลังคาคลุมและรั้วเหล็กล้อมรอบที่ประทับไว้

พระลำเภาพระเจดีย์

ก่อสร้างด้วยการก่ออิฐถือปูน เป็นรูปเรือลำเภา เพื่อเป็นการรำลึกถึงความสำคัญของเมืองบางกอก อันเป็นศูนย์กลางการส่งออกในการต่อเรือลำเภาแบบจีนชาย ซึ่งมีชื่อเรียกโดยเฉพาะว่า “เรือลำเภาจีนหัวขาว (แป๊ะ-โถว-จัน)”³⁰ มีลักษณะคล้ายกับเรือลำเภาจีนแต่จิว หัวเรือหันสู่ทิศใต้และปากแม่น้ำเจ้าพระยา ส่วนท้ายเรือหันไปทางทิศเหนือ

ความยาวตอนบนตลอดลำเรือลำเภา วัดจากหัวเรือถึงท้ายบาทสี่ ยาว ๒๑ วา ๒ ศอก (๔๓ เมตร) ความยาวตอนล่าง ส่วนที่ติดกับพื้น ๑๘ วา ๑ ศอก (ประมาณ ๓๖.๕ เมตร) ความกว้างตรงส่วนกลางของเรือ ๒๑ วา ๓ ศอก (๙.๕ เมตร) ความสูงตรงส่วนกลางลำเรือ ๒ วา ๓ ศอก (๕.๕ เมตร)

หัวเรือแต่เดิมทำเป็นรูปคล้ายเสี้ยววงเดือนแบบใบมีดโกนของพระในสมัยก่อน แต่เมื่อมีการบูรณะใหม่ในภายหลัง เมื่อปี พ.ศ.๒๔๖๖ โดยกรมชลประทาน ทำให้มีลักษณะหัวเรือเปลี่ยนไปคล้ายรูปมีดดาบแทน

บนเรือลำเภา เป็นที่ตั้งของพระเจดีย์ใหญ่ ๑ องค์ เล็ก ๑ องค์ ตรงกับบริเวณตำแหน่งเสากระโดงเรือ แทนที่จะตั้งอยู่บนพื้นดินตามปกติ

พระเจดีย์องค์ใหญ่ เป็นพระเจดีย์ฐานย่อมุมไม้ยี่สิบ ขนาดฐานล่างกว้าง ๓ วา ๑ ศอกเศษ สูงประมาณ ๘ วา ๒ ศอก (๑๗ เมตร)

ส่วนพระเจดีย์องค์เล็ก ฐานย่อมุมไม้ยี่สิบหก ขนาดฐานล่างกว้าง ๗ ศอกเศษ สูงประมาณ ๖ วา (๑๒ เมตร)

ระยะห่างความสูงจากฐานพระเจดีย์ที่ตั้งอยู่สูงจากระดับพื้นดินประมาณ ๓.๑๐ เมตร

พระลำเภาพระเจดีย์ วัดยานนาวาดังกล่าวนี้ เป็นศิลปกรรมในแบบ “ชนบทประเพณี” สมัยรัชกาลที่ ๓ ที่มีความโดดเด่นและเป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญมาก³¹

ถาวรวัตถุในวัดยานนาวา

ถาวรวัตถุนอกจากเป็นอสังหาริมทรัพย์ เช่นพระอุโบสถ พระลำเภาพระเจดีย์ พระวิหารเก๋งจีน พระแท่นที่ประทับ ร .๓ โรงเรียนพระปริยัติธรรม และเสนาสนากุฎีสงฆ์ เป็นต้นแล้ว ยังมีอสังหาริมทรัพย์ที่ได้รับพระราชทานและมีผู้ศรัทธาถวายไว้ในพระอาราม ดังนี้ คือ

พระบรมรูปรัชกาลที่ ๕ ทรงเครื่องจอมทัพ หล่อ ๑ องค์

ธรรมเนียมพระราชาทานในงานพระบรมศพ รัชกาลที่ ๕ ๑ ธรรมเนียม

ตู้พระไตรปิฎก ๑ ชุด พร้อมทั้งพระไตรปิฎก ๑ จบ ธรรมเนียมพร้อมด้วยเบาะหมอน ๑ ธรรมเนียม หนังสือพระปาฏิโมกข์ตัวขอมเขียนด้วยสมุดไทย ๑ ฉบับ ตู้ ๑ ตู้ เชิงเทียนทองเหลือง ๑ อัน ใต้ในงานพระศพสมเด็จพระปิตุจฉาเจ้าสุทิมมาลมารศรี พระอัครราชเทวีฯ ในพระอุโบสถมี กระจกวางรูปทองเหลืองขนาดใหญ่ของเก่า ๑ ใบ และพวกสัปบุรุษได้เรียโรหุนชื่อโต๊ะมุกหมู่แก้ว ๒ หมู่ ธรรมเนียมมุก ๒ ธรรมเนียม ถวายเป็นของสงฆ์

ลำดับเจ้าอาวาสวัดยานนาวา

วัดยานนาวา เมื่อยังมีนามเดิมว่า วัดคอกควาย ในสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี นั้น ไม่ปรากฏหลักฐานเจ้าอาวาสเหลืออยู่ มาปรากฏหลักฐานในปลายสมัยกรุงธนบุรี และต้นสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ เป็นต้นมา มีเจ้าอาวาสครองวัดยานนาวา มีรายนามดังนี้ คือ

รูปที่ ๑	พระโพธิวงศ์ (มี)	(พ.ศ. ๐๐๐๐-๐๒๒๒)
รูปที่ ๒	พระครูแก้ว	(พ.ศ. ๐๑๑๑-๐๒๒๒)
รูปที่ ๓	พระครูน้อย	(พ.ศ. ๐๒๒๒-๐๒๒๒)
รูปที่ ๔	พระครูอ้อ	(พ.ศ. ๐๒๒๒-๐๒๒๒)
รูปที่ ๕	พระครูพรหมจรรย์ (โหมด)	(พ.ศ. ๐๒๒๒-๐๒๒๒)
รูปที่ ๖	พระครูพรหมจรรย์ (ยิ้ม)	(พ.ศ. ๐๒๒๒-๐๒๒๒)
รูปที่ ๗	พระราชธรรมจรรย์ (เทียน)	(พ.ศ. ๐๒๒๒-๐๒๒๒)
รูปที่ ๘	พระธรรมราชานุวัตร (ไสว ลีดิธมโม)	(พ.ศ. ๐๒๒๒-๐๒๒๒)
รูปที่ ๙	พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร) ป.ธ.๙	(พ.ศ. ๐๒๒๒-๒๕๔๓)
รูปที่ ๑๐	พระพรหมวชิรญาณ (ประสิทธิ์ เขมงโร)	(พ.ศ. ๒๕๔๔-ปัจจุบัน)

พระเศวตภูฎาคาร หอพระไตรปิฎก

ลักษณะเป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็กก่ออิฐถือปูนทรงไทย ประดับด้วยปราสาท ๓ ยอด สูง ๓ ชั้น กว้าง ๙ เมตร ยาว ๓๙ เมตร ทางวัดและคณะกรรมการฯ ยังมิได้จัดให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการฯ เพียงจัดให้พระภิกษุสามเณรดูแลรักษา และเป็นที่พักสงฆ์ชั่วคราว

การบูรณพัฒนาพระอารามในลำดับต่อมา

ในปี พ.ศ. ๒๕๔๔ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ได้มีพระบัญชา ลงวันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๔๔ ให้ พระพรหมวชิรญาณ วัดจักรวรรดิราชาวาส มาดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดยานนาวา และ พระพรหมวชิรญาณ ได้เดินทางมาเป็นทางการ เมื่อวันที่ ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๕

ก่อนเดินทางมารับตำแหน่ง **พระพรหมวชิรญาณ** ได้เริ่มวางโครงการบูรณพัฒนาพระอาราม ในทุกๆด้าน ทั้งในด้านการบริหารจัดการ การปกครอง การศาสนศึกษา การเผยแผ่ การปฏิบัติธรรม การ สาธารณูปการ การศึกษาสงเคราะห์ และการสาธารณสงเคราะห์ อันเป็นผลให้วัดยานนาวา เป็นศูนย์การ ประชุมอบรมและปฏิบัติธรรม ของทางราชการ ของสถาบันการศึกษา และของทางคณะสงฆ์ โดยสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประกาศให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรม ประจำกรุงเทพมหานคร แห่งที่ ๑ ในปี พ.ศ. ๒๕๔๗ และเป็นสำนักเรียนที่สอบธรรมศึกษาได้เป็นอันดับหนึ่งของกรุงเทพมหานคร ในปี พ.ศ. ๒๕๔๘

สำหรับในด้านการบูรณพัฒนาถาวรวัตถุ ได้ดำเนินการดังนี้ คือ

ก. พระเศวตภูฏาคารมหาเจษฎาบดินทร์

ได้ดำเนินปรับปรุงพัฒนาในชั้นต่างๆ ดังนี้

อาคารชั้นล่าง ได้ย้ายเตาเผาปนกิจศพ ๒ เตา ออก (เพื่อเลิกการเผาปนกิจศพใน **พระเศวตภูฏาคารมหาเจษฎาบดินทร์** ซึ่งเป็นอาคารเฉลิมพระเกียรติ ร .๓) พร้อมกับปรับปรุงพัฒนาชั้นล่างใหม่ทั้งหมด เช่นปิดประตูเข้าห้องพักพนักงานของวัดด้านใน ไปเปิดเข้าทางด้านนอกของอาคารด้านเหนือ ปรับปรุงพัฒนาห้องบำเพ็ญกุศล ๑-๒ ห้องครัว ห้องเก็บของ ห้องสำนักงาน มูลนิธิโรงพยาบาล ๕๐ พรรษามหาชริราชภรณ์ ห้องสถานีโทรทัศน์การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ห้องวัดอุโมงค์ ห้องแสดงผลิตภัณฑ์สินค้าศิลปาชีพฯ และห้องน้ำห้องส้วม เป็นต้น

อาคารชั้นสอง ปรับปรุงเป็นห้องบำเพ็ญกุศลศพ และห้องบำเพ็ญกุศลอเนกประสงค์

อาคารชั้นสาม ปรับปรุงให้มีห้องรับรอง ห้องประชุม ห้องปฏิบัติธรรม ส่วน ห้องโถงใหญ่ เป็นห้องอเนกประสงค์ เช่นเป็นห้องบำเพ็ญกุศล ห้องประชุม ห้องปฏิบัติธรรม และเป็นห้องครัว

อนึ่ง พระพรหมวชิรญาณ ได้ จัดสร้างพระพุทธรูปปฏิมาสำริด ปางห้ามสมุทร เป็นพระพุทธรูปปฏิมาประจำพระชนมวาร ของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๓ ถวายพระนามว่า **“พระพุทธรูปปฏิมาสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว”** อัญเชิญประดิษฐานไว้บนพระมณฑปชั้น ๓ ที่ปรับปรุงพัฒนาแล้ว

ในการนี้ **สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯสยามมกุฎราชกุมาร** ทรงพระกรุณาเสด็จมาประกอบพิธีบรรจุพระบรมสารีริกธาตุและยกฉัตรถวาย **“พระพุทธรูปปฏิมาสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว”** พร้อมกับทรงเปิด**พระเศวตภูฏาคารมหาเจษฎาบดินทร์** และ **พระเศวตภูฏาคารหอพระไตรปิฎก** เฉลิมพระเกียรติฯ ดังกล่าว เมื่อวันที่อาทิตย์ ที่ ๒๖ มกราคม ๒๕๔๖

ข. พระเศวตภูฏาคารหอพระไตรปิฎก ๓ ชั้น

โดยที่นับแต่สร้าง**พระเศวตภูฏาคารหอพระไตรปิฎก** ๓ ชั้น เสร็จ ทางวัดยังมีได้จัดสรรพื้นที่ทั้ง ๓ ชั้น ให้เป็นประโยชน์ตามวัตถุประสงค์ พระพรหมวชิรญาณ จึงได้ปรับปรุง ใช้พื้นที่ให้เป็นประโยชน์ดังนี้

ก. อาคารชั้นล่าง จัด เป็นห้องพระไตรปิฎก ที่ กิรรักษาตู้พระไตรปิฎกทรงรักปิดทอง ซึ่งเป็นของโบราณ เป็นห้องสมุดหนังสือพระธรรมและหนังสือสารคดีทั่วไป เปิดบริหารให้พระสงฆ์และบุคคลทั่วไป ครึ่งหนึ่ง อีกครึ่งหนึ่ง จัดเป็นสำนักงานวัด และสำนักงานผลประโยชน์วัด

ข. ชั้นสอง เป็นที่พักสามเณรนักเรียนปริยัติธรรม

ค. ชั้นสาม เป็นที่พักพระสงฆ์นักศึกษปริยัติธรรม เป็นพิพิธภัณฑ์และเก็บสิ่งมีค่า

ค. การบูรณพัฒนาพระตำหนักพระเจดีย์

พระพรหมวชิรญาณ ได้จัดปรับปรุงพัฒนา พระตำหนักพระเจดีย์ ใหม่ ทั้งบริเวณภายนอก โดยเฉพาะภายในพระตำหนักพระเจดีย์ ได้จัดเก็บสิ่งของต่างๆที่เจ้าหน้าที่นำไปเก็บไว้ ทำให้ดูไม่เหมาะสมกับเป็นปูชนียวัตถุสถาน แล้วทำการ บูรณปฏิสังขรณ์ทำพื้นและตกแต่งทาสีภายใน พระตำหนักพระเจดีย์ด้านท้ายบาทสี่เสี้ยใหม่ โดยได้อัญเชิญ รูปหล่อพระเวสสันดรโพธิสัตว์ และกัณฑ์ชาลี พระพุทธสำเภา พระบรมรูปของรัชกาลที่ ๓ รอยพระพุทธบาทจำลอง หินอ่อนพระไตรปิฎก เสี่ยงทาย และพระพุทธรูปสำคัญอื่นๆ มาประดิษฐาน เพื่อให้พุทธศาสนิกชนได้สักการบูชา

ข. บูรณพัฒนาพระอุโบสถ

เนื่องจาก พระอุโบสถและพระวิหารแก่งจั้น วัดยานนาวา อยู่ในสภาพที่ชำรุดทรุดโทรม มาแต่สมัย พระธรรมราชาวัตร (ไสว) และ พระพรหมโมลี (วิลาส) ยังดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส ซึ่งเจ้าอาวาสทั้งสององค์ เห็นว่า นอกจากพระอุโบสถและพระวิหารแก่งจั้นดังกล่าว จะชำรุดทรุดโทรมแล้ว ยังเป็นพระอุโบสถและพระวิหารหลังเล็ก ไม่เพียงพอต่อการรองรับพระภิกษุสามเณร และสังฆกรรมต่างๆที่จะทำในโรงอุโบสถ หรือกิจกรรมที่จะทำในพระวิหาร โดยเฉพาะ พื้นที่ในบริเวณอุโบสถได้ทรุดตัวลง เวลาฝนตกทำให้น้ำท่วมทั่วบริเวณ จึงมีความประสงค์จะรื้อถอนอุโบสถและพระวิหารแก่งจั้นดังกล่าว เพื่อสร้างใหม่ให้ใหญ่กว่าเดิม แต่ก็ขัดข้อง เนื่องจากกรมศิลปากร ได้ขึ้นทะเบียนเป็นโบราณวัตถุไว้ และกรมศิลปากรเอง ก็ไม่มีงบประมาณที่จะทำการบูรณปฏิสังขรณ์

เมื่อ พระพรหมวชิรญาณ มารับตำแหน่งเจ้าอาวาสแล้ว จึง ประสานกับกรมศิลปากร เพื่อพิจารณาหาแนวทางสืบสานเจตนารมณ์ของอดีตเจ้าอาวาสต่อ แต่เมื่อกรมศิลปากร ยังคงยืนยันที่จะให้บูรณปฏิสังขรณ์ หรือถอนสภาพพระอุโบสถเป็นพระวิหาร แล้วสร้างพระอุโบสถขึ้นใหม่ แต่ก็ขัดข้องด้วยบริเวณวัดมีเนื้อที่จำกัด ทั้งโรงเรียนเทศบาลวัดยานนาวาก็ชนาบติดกับพระอุโบสถ ไม่อาจที่จะปฏิสังขรณ์ไว้ให้อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ขัดแย้งกันเช่นนั้นจึงมิได้ทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง

ประจวบกับ ในปี พ.ศ. ๒๕๔๕ สมเด็จพระนางเจ้าฯพระบรมราชินีนาถ ทรงเจริญพระราชศรัทธา จะเสด็จมาทรงบำเพ็ญพระราชกุศล เป็นการส่วนพระองค์ ณ พระอุโบสถวัดยานนาวา โดย พระพรหมวชิรญาณ ได้ทราบเรื่องล่วงหน้าเพียง ๓ วัน จึงตัดสินใจทำการบูรณปฏิสังขรณ์ภายในพระอุโบสถชั่วคราว เป็นการด่วน เพื่อสามารถรับเสด็จ เมื่อวันที่ ๒๕ มีนาคม ๒๕๔๕ ส่วนภายนอกพระอุโบสถไม่สามารถจะบูรณปฏิสังขรณ์ได้ทัน

ในการบูรณปฏิสังขรณ์ภายในพระอุโบสถเพื่อเตรียมรับเสด็จฯครั้งนี้ **พระพรหมวชิรญาณ** ได้อัญเชิญ พระพุทธรูปมาประจำพระชนมวาร สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ (ปางทรงรำพึง) ประดิษฐานที่หน้าพระอุโบสถด้านนอก เพื่อให้ทรงนมัสการก่อนเข้าสู่พระอุโบสถด้วย

นอกจากการบูรณพัฒนาข้างต้นแล้ว **พระพรหมวชิรญาณ** ยังได้ตั้งคณะกรรมการ และวางโครงการพัฒนาพระอาราม วัดยานนาวา เฉลิมพระเกียรติ ๗๒ พรรษา สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ เพื่อดำเนินโครงการพัฒนาพระอารามในด้านต่างๆทุกด้าน คือ ทั้งในด้านการบริหารจัดการ ด้านศาสนบุคคล ศาสนวัตถุ ศาสนธรรม และศาสนกิจ โดยเฉพาะการพัฒนาศาสนวัตถุ เพื่อรองรับกิจการพระศาสนาของวัดในด้านต่างๆดังนี้

-พัฒนาปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุต่างๆ ในเขตพุทธาวาส คือ พัฒนาพระเศวตกุฎา คาร มหาเจษฎาบดินทร์ และ พระเศวตกุฎา คารหอพระไตรปิฎก เพื่อประโยชน์และให้เหมาะสมแก่การใช้สอย การปฏิสังขรณ์โบราณวัตถุ ๔ อย่างที่กรมศิลปากรขึ้นทะเบียนไว้ คือ พระอุโบสถ พระสำเภา พระเจดีย์ พระวิหารเก๋งจีน และพระแท่นที่ประทับ ร.๓

-พัฒนาโดยก่อสร้างพระบรมราชานุสาวรีย์ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ขึ้นที่ลานหน้าพระสำเภาพระเจดีย์ การก่อสร้างพระเศวตกุฎา คารเฉลิมพระเกียรติ ขึ้นที่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา (ในบริเวณท่าเรือหัวหลังเดิม) การพัฒนาบริเวณเสนาสนกุฎีสงฆ์ ก.๓ ก.๔ และโรงเรียนพระปริยัติธรรมเดิมซึ่งอยู่ติดกับพระอุโบสถ สร้างเป็นอาคารศูนย์ศึกษาปฏิบัติธรรม ในเขตพุทธาวาส

-พัฒนาสร้างท่าเทียบเรือเฉลิมพระเกียรติ (หน้าพระอุโบสถเดิม) แทนอาคารท่าเรือเดิม ที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯให้สร้างไว้ ที่ถูกรื้อไปนานแล้ว และการพัฒนาความเป็นระเบียบเรียบร้อยสวยงาม ของภูมิทัศน์ภายในวัด และริมแม่น้ำเจ้าพระยา

-พัฒนาหมู่กุฎี โดยย้ายคณะ ก.๓ และคณะ ก.๔ ออกจากเขตพุทธาวาส และรื้อถอนคณะ ก. ๕ คณะ ก. ๑๔ และคณะ ก. ๑๗ ไปก่อสร้างรวมเป็นกุฎีสงฆ์ ๕ ชั้น (รวมห้องใต้ดินเป็น ๖ ชั้น)ขึ้นในพื้นที่ คณะ ก .๕ ก.๑๔ และ ก.๑๗ ในเขตสังฆาวาส เพื่อให้เพียงพอกับพระภิกษุสามเณรซึ่งมีจำนวนเพิ่มขึ้น

-พัฒนาในเขตจัดประโยชน์ โดย ก่อสร้างอาคารร้านค้าใหม่แทนอาคารร้านค้าเก่าที่มีอายุเก่าแก่และชำรุด รอบวัด ทั้งในเขตจัดประโยชน์ ๑ และ ๒ และย้ายอาคารโรงเรียนวัดยานนาวา ของกรุงเทพมหานคร ที่อยู่ติดกับพระอุโบสถ ออกไปสร้างในเขตจัดประโยชน์ ๒ พร้อมกับสร้างอาคารคอนโดมีเนียม ๕ ชั้น เพื่อย้ายพนักงานวัดที่อาศัยอยู่ใน พระเศวต กุฎาคารมหาเจษฎาบดินทร์ ออกมาอยู่ที่อาคารคอนโดมีเนียมในเขตจัดประโยชน์๒ ดังกล่าว

ทั้งนี้ เพื่อพัฒนาวัดยานนาวา ให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยสวยงาม สัมกับเป็นพระอารามหลวง คู่บารมีของพระมหากษัตริย์ไทย ให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญ ในทางพระพุทธศาสนา และใน ด้านโบราณสถาน ของกรุงเทพมหานคร อีกแห่งหนึ่ง กับเพื่อ เป็นมรดกไทยสืบไปชั่วกาลนานด้วย

รายชื่อเอกสารบรรณานุกรม

- 1 สารบาญชี ส่วนที่ ๒ คือ ราษฎรในจังหวัด ถนน แล ตรอก สำหรับเจ้าพนักงานกรมไปรษณีย์ กรุงเทพมหานคร จ.ศ. ๑๒๔๕ เล่มที่ ๒ . พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพมหานคร : บริษัทสำนักพิมพ์ต้นฉบับจำกัด. พ.ศ.๒๕๕๑.
- 2 กรมศิลปากร.ทะเบียนโบราณสถานในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล , กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์ โอ . เอส.พรีนติ้ง เฮ้าส์. พ.ศ.๒๕๓๕
- 3 สำเนาโฉนดที่ดินเลขที่ ๓๐๐๐ และที่ ๓๐๐๗ ตำบลบ้านทวาย อำเภอบ้านทวาย (บางรัก) จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ลงวันที่ ๒๙ สิงหาคม พ.ศ.๒๕๖๒
- 4 อนุমানราชชน,พระยา. (เสฐียรโกเศศ-นามแฝง). ฟื้นความหลัง เล่ม ๑ . พระนคร:สำนักพิมพ์คึกฤทธิ์สยาม, พ.ศ.๒๕๑๓. (หน้า ๑๒๔)
- 5 ตำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา , อธิบายเรื่องสำเภาวัดยานนาวา, พระนคร:โรงพิมพ์จิตรวิวัฒนา. พ.ศ.๒๕๗๗
- 6 หนังสือกรมศาสนาที่ ศธ 0403/12630 ลงวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๓๙ เรื่อง หนังสือรับรองสภาพวัดยานนาวา
- 7 ทิพากรวงศ์, เจ้าพระยา (ขำ บุนนาค), พระราชพงศาวดาร กรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๑ , กรุงเทพฯ:กรมศิลปากร. พ.ศ.๒๕๓๑ (หน้า ๑๐๖)
- 8 จดหมายเหตุรัชกาลที่ ๑ เรื่อง เสด็จพระราชทานพระกฐินหลวงประจำวัดวาอารามต่างๆ จ .ศ.๑๑๔๙ (พ.ศ. ๒๓๓๐) ณ วันเสาร์ที่ ๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๓๓๐ ตรงกับวันเสาร์ เดือน ๑๑ แรม ๘ ค่ำ ปีมะแม นพศก จ.ศ.๑๑๔๙ เสด็จพระราชทานพระกฐิน ณ วัดคอกกระบือ
- 9 จดหมายเหตุรัชกาลที่ ๒ เรื่องบัญชีทางว่าวในคราวเสด็จพระราชดำเนินพระราชทานพระกฐิน ณ วัดคอกกระบือ วันเสาร์ที่ ๑๐ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๓๕๓ ตรงกับวันเสาร์ ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ ปีมะเมียโทศก จ.ศ. ๑๑๗๒
- 10 หมายรับสั่ง รัชกาลที่ ๓ จ.ศ. ๑๒๐๖ (พ.ศ.๒๓๘๗) หน้า ๕๔ เลขที่ ๗ ชื่อเรื่อง “หมายกำหนดการพิธีชกศพหม่อมศิลา” หัวข้อเรื่องเลขที่ ๒ เรื่อง “ปิดทองหน้าบัน, บานประตูหน้าต่างและซุ้มประตูหน้าต่าง วัดคอกกระบือ ” (ไมโครฟิล์ม)
- 11 ทิพากรวงศ์มหาโกษาธิบดี, เจ้าพระยา (ขำ บุนนาค), พระราชพงศาวดาร กรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๓ , พิมพ์ครั้งที่ ๗, กรุงเทพฯ:กรมศิลปากร. พ.ศ.๒๕๔๗ (หน้า๔๗)
- 12 ทิพากรวงศ์มหาโกษาธิบดี, เจ้าพระยา (ขำ บุนนาค), พระราชพงศาวดาร กรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๓ , พิมพ์ครั้งที่ ๗, กรุงเทพฯ:กรมศิลปากร. พ.ศ.๒๕๔๗ (หน้า๑๔๔)
- 13 ส.พลายน้อย (นามแฝง), แลไปข้างหลัง, พิมพ์ครั้งที่ ๓, กรุงเทพมหานคร : พิมพ์คำ. พ.ศ. ๒๕๕๕. (หน้า ๖๕ – ๗๙)
- 14 น.ณ ปากน้ำ (นามแฝง) (ประยูร อุลุชาฎะ ศิลปินแห่งชาติ), ศิลปกรรมในกรุงเทพมหานคร, กรุงเทพมหานคร : บริษัท ต้นอ้อ ๑๙๙๙ จำกัด. พ.ศ. ๒๕๔๒. (หน้า ๒๑๔-๒๑๕)

- 15 จดหมายเหตุ รัชกาลที่ ๔ เรื่อง เสด็จพระราชดำเนินไปทรงทอดพระกลิ่นพระราชทาน...วัดยานนาวา... ณ วันพุธที่ ๑๐ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๓๙๕ ตรงกับวันแรม ๑๔ ค่ำ เดือน ๑๑ ปีชวด จัตวาศก จ.ศ.๑๒๑๔
- 16 ประชุมพงศาวดาร เล่ม ๑๔ (ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ ๒๕) เรื่อง สถานที่ต่างๆ ซึ่งพระบาท สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสร้าง) พิมพ์ครั้งที่ ๑, พระนคร : คุรุสภา. พ.ศ.๒๕๐๗. (หน้า ๒๘๘ - ๒๙๐)
- 17 คิริชัย นฤมิตรราชการ , สะพานแก้วกรุงเทพฯ, กรุงเทพมหานคร : สยามสมาคม ในพระบรมราชูปถัมภ์ . พ.ศ.๒๕๒๐. (หน้า ๕๘-๖๒)
- 18 จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ, ประชุมพระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ ทรงบริหารราชการแผ่นดิน ภาคที่ ๓ (ตอนที่ ๑), พระนคร: สำนักนายกรัฐมนตรี. พ.ศ. ๒๕๑๓. (หน้า ๑๘๑-๑๘๓)
- 19 เทพชู ทับทอง, กรุงเทพฯในอดีต , กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ สุขภาพใจ. (หน้า ๒๑๙-๒๒๑)
- 20 อนุমানราชชน,พระยา. (เสฐียรโกเศศ-นามแฝง). ฟื้นความหลัง เล่ม ๑ . พระนคร:สำนักพิมพ์คึกฤทธิ์สยาม. พ.ศ.๒๕๑๓. (หน้า ๑๔๒)
- 21 หนังสือเจ้าพระยาอุฎติการบดีกราบบังคมทูล ตามหนังสือกระทรวงธรรมการ ที่ ๑๑๖/๒๗๘๔ ลงวันที่ ๑๕ กรกฎาคม ร.ศ.๑๒๒ เรื่อง พระครูพรหมจริยาจารย์ได้ออกทรัพย์สร้างโรงเรียนที่วัดยานนาวาขอถวายพระราชกุศล ทรงมีพระราชกระแสลิติต ลงวันที่ ๑๖ กรกฎาคม ร.ศ.๑๒๒ ว่า ทรงอนุโมทนา
- 22 อุดุลย์ศักดิ์ เทียมแพงพันธ์ , วิทยานิพนธ์ หลักสูตรปริญญาตรีศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ มหาวิทยาลัยศิลปากร ปีการศึกษา พ .ศ. ๒๕๕๐ เรื่อง พุทธนาวา วัดยานนาวา : การศึกษาเรื่องสัญลักษณ์ความเชื่อทางพุทธศาสนา, กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศิลปากร. พ.ศ. ๒๕๕๑. (หน้า ๑๖)
- 23 ดูประวัติคนจีนในไทยและประวัติเรือเมล์จีนสยาม
- 24 พระลิติต สมเด็จพระสังฆราชเจ้า พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นชินวรสิริวัฒน์ (พระอิสริยยศในขณะนั้น) ที่ ๕๑/๑๓๐ ลงวันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๔๖๕ เรื่อง ขอให้ นำความกราบบังคมทูลพระกรุณาฯ ว่า พุทธศาสนิกชนและเจ้าอาวาสวัดยานนาวา เห็นควรซ่อมพระเจดีย์ ๒ องค์ ซึ่งอยู่บนรูปสำเภาชำรุด และได้ทรงมีพระราชกระแส “อนุญาต”
- 25 ส.พลายน้อย (นามแฝง), เกร็ดโบราณคดี ประวัติศาสตร์ , พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด บำรุงสารสิน. ๒๕๓๔. (หน้า ๒๕๖ - ๒๕๗)
- 26 อนุমানราชชน,พระยา. (เสฐียรโกเศศ-นามแฝง). ฟื้นความหลัง เล่ม ๑ . พระนคร:สำนักพิมพ์คึกฤทธิ์สยาม. พ.ศ.๒๕๑๓. (หน้า ๓๓๒)
- 27 เนตรนภิส นาควัชร, รองศาสตราจารย์. และคณะ, วัดในกรุงเทพฯ : การเปลี่ยนแปลงในรอบ ๒๐๐ ปี (พ.ศ.๒๓๒๕- ๒๕๒๕). กรุงเทพฯ : ทูนิวิจัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. พ.ศ.๒๕๒๕. (หน้า ๑๔๖-๑๔๗)
- 28 อุดุลย์ศักดิ์ เทียมแพงพันธ์ , วิทยานิพนธ์ หลักสูตรปริญญาตรีศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ มหาวิทยาลัยศิลปากร ปีการศึกษา พ .ศ. ๒๕๕๐ เรื่อง พุทธนาวา วัดยานนาวา : การศึกษาเรื่องสัญลักษณ์ความเชื่อทางพุทธศาสนา, กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศิลปากร. พ.ศ. ๒๕๕๑. (หน้า ๑๗)
- 29 ไชแสง ศุชะวัฒน์ , วัดพุทธศาสนาที่ได้รับอิทธิพลศิลปะจีนในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ , กรุงเทพฯ: มูลนิธิ เจมส์ ทอมป์สัน. พ.ศ.๒๕๒๕ (หน้า ๖๖)

30 ศิลปากร, กรม. กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์. การบรรยายพิเศษเฉลิมพระเกียรติ ๒๐๐ ปี พระบรมราชสมภพ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว . กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนสามัญนิติบุคคล สหประชาพาณิชย์. พ.ศ.๒๕๓๐. (หน้า ๖๕) .

31 อุดุลย์ศักดิ์ เทียมแพงพันธ์ , วิทยานิพนธ์ หลักสูตรปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขา วิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ มหาวิทยาลัยศิลปากร ปีการศึกษา พ .ศ. ๒๕๕๐ เรื่อง พุทธนาวา วัดยานนาวา : การศึกษาเรื่องสัญลักษณ์ความเชื่อทางพุทธศาสนา , กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศิลปากร. พ.ศ. ๒๕๕๑. (หน้า ๑๗-๑๘)

จัดพิมพ์เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ในวาระที่สำนักเสริมศึกษาและบริการสังคม
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จัดโครงการศิลปวัฒนธรรมไทย: ชมวัด ไหว้พระ ฟังธรรม
โดย...พระมหาวิรพล วีรญาโณ
เลขานุการเจ้าคณะเขตยานนาวา - สาทร
วัดยานนาวา เขตสาทร กรุงเทพมหานคร